

Article Type: Research paper

Explaining the Role of the Islamic Republic of Iran in China's global Approach

*Mohsen Keshvarian Azad¹, Mehrshad Ghafarizadeh²

1. PhD in International Relations, Faculty of Law and Political Science, Kharazmi University, Tehran, Iran.

2. Researcher in the Foreign Policy Group of the Political-Legal Department at the Research Center of the Islamic Consultative Assembly (Parliament of Iran), Tehran, Iran.

Article Info.

Received: 12/07/2024

Accepted: 31/01/2026

Available Online: 20/6/2026

Keywords:

Iran, China, Partnership-oriented Approach, Potential Capacities, Strategic Partnership.

* Corresponding Author:

Mohsen Keshvarian Azad

Address: PhD in International Relations, Faculty of Law and Political Science, Kharazmi University, Tehran, Iran.

E-mail:

mkeshvarian69@mail.com

Abstract

The growing global power of the People's Republic of China and its efforts for superiority in power-generating resources in the international arena have made it particularly important to explain the role of other countries in its global approach. In the meantime, the Islamic Republic of Iran, due to its regional position and influence, geopolitical and geoeconomic advantages, and its role in the power structure in the international system, is of great importance to the great powers in different eras and to China in the current state of the world system. Also, the development of growing relations between the Islamic Republic of Iran and China as a result of the commonalities and structural requirements of the international system, the capabilities of various areas of cooperation, and emerging common areas has led to increased attention to the relations between these two countries in the international arena. The purpose of this article is to explain the role of the Islamic Republic of Iran in China's global approach. And with an analytical-explanatory method, it has answered the question of what role does the Islamic Republic of Iran have in China's global approach and its branching strategies? In response, it is assumed that based on the existing realities, China's global approach to the international arena and the West Asian region is partnership-oriented, and the Islamic Republic of Iran plays an important role in this approach and its branching strategies.

How to Site:

Keshvarian Azad, M. and Ghafarizade, M. (2026). Explaining the Role of the Islamic Republic of Iran in China's global Approach. *The Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, (7), 90-116.

Authors retain the copyright and full publishing rights.

Published by Iranian Association of Geopolitics. This article is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

تبیین نقش جمهوری اسلامی ایران در رویکرد جهانی چین

* محسن کشوریان آزاد، مهرشاد غفاری زاده^۲

۱. دانش آموخته دکتری روابط بین الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران
۲. پژوهشگر گروه سیاست خارجی معاونت حقوقی-سیاسی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۲۱ تیر ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۱ بهمن ۱۴۰۴

تاریخ انتشار: ۳۰ خرداد ۱۴۰۵

چکیده

قدرت جهانی در حال رشد جمهوری خلق چین و تلاش این کشور برای برتری در منابع قدرت ساز عرصه بین الملل موجب گشته تا تبیین نقش دیگر کشورها در رویکرد جهانی آن اهمیت به خصوصی داشته باشد. در این میان، جمهوری اسلامی ایران به دلیل جایگاه و نفوذ منطقه‌ای آن، برخورداری از مزیت ژئوپلیتیکی و ژئوکونومیکی و نقش آن در ساختار قدرت در نظام بین الملل برای قدرت‌های بزرگ در ادوار مختلف و برای چین در وضعیت کنونی نظام جهانی اهمیت به سزایی دارد. همچنین توسعه روابط روبه رشد جمهوری اسلامی ایران و چین در نتیجه اشتراکات و الزامات ساختاری نظام بین الملل، قابلیت حوزه‌های مختلف همکاری و زمینه‌های در حال ظهور مشترک موجب افزایش توجه به روابط این دو کشور در عرصه بین الملل شده است. هدف از این مقاله تبیین نقش جمهوری اسلامی ایران در رویکرد جهانی چین است و با روش تحلیلی-تبیینی به این سؤال پاسخ داده است که جمهوری اسلامی ایران در رویکرد جهانی چین و راهبردهای منشعب از آن از چه نقشی برخوردار است؟ در پاسخ فرض بر این است که بر مبنای واقعیت‌های موجود، رویکرد جهانی چین نسبت به عرصه بین الملل و منطقه غرب آسیا مشارکت محور است که جمهوری اسلامی ایران در این رویکرد و راهبردهای منشعب از آن نقش پراهمیتی دارد. براساس یافته‌ها، دو کشور در چارچوب‌های توسعه‌ای مشترک و رفع موانع و چالش‌های مشترک می‌توانند مشارکت راهبردی را در سال‌های آینده ادامه دهند. جهت‌گیری آینده روابط دو کشور بستگی به نحوه بهره‌گیری از فرصت‌های موجود و بالفعل کردن پتانسیل‌های بالقوه کنونی در چارچوب رویکردهای موجود دارد.

کلیدواژه‌ها:

ایران، چین، رویکرد مشارکت محور، ظرفیت‌های بالقوه، مشارکت راهبردی.

* نویسنده مسئول:

محسن کشوریان آزاد

نشانی: دانش آموخته دکتری روابط بین الملل، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

پست الکترونیک:

mkesvarian69@mail.com

استناد به این مقاله:

کشوریان آزاد، محسن و غفاری زاده، مهرشاد. (۱۴۰۴). تبیین نقش جمهوری اسلامی ایران در رویکرد جهانی چین. *مطالعات بنیادین و کاربردی جهان اسلام* ۷(۴)، ۹۰-۱۱۶.

۱. مقدمه

چین دومین اقتصاد بزرگ جهان، سریع‌ترین رشد اقتصادی جهان در چند دهه اخیر، بزرگ‌ترین مشارکت‌کننده در زنجیره ارزش و تجارت جهانی، بزرگ‌ترین حزب سیاسی جهان، ارتش مدرن و روبه رشد و دارای بیش از ۴۵ مقام رهبری در نهادهای بین‌المللی است (Mastro, 2022: 17). قابلیت‌ها و نفوذ اقتصادی- تجاری، توسعه فناوری و مسیر رو به رشد نفوذ سیاسی-امنیتی این کشور در جهان به همراه ایفای نقش آن در حوزه‌های مذکور، موجب شده تا محققان، تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران عرصه روابط بین‌الملل نسبت به تحولات سیاست خارجی چین و جایگاه دیگر کشورها در آن اندیشه کنند. در این میان شکاف در حال افزایش سیاسی، اقتصادی، امنیتی و فناوری بین آمریکا و چین، نحوه تنظیم رفتار دولت‌ها نسبت به این شکاف و گسترش شکاف‌های ژئوپلیتیکی و ژئوکنومیکی در جهان به سبب این تحولات از دیگر جنبه‌های اهمیت تبیین جایگاه دیگر کشورها در سیاست خارجی چین است.

جمهوری اسلامی ایران به سبب ایفای نقش منطقه‌ای مؤثر، چالش‌های ساختاری با نظم بین‌الملل لیبرال به رهبری آمریکا و موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئوکنومیکی برجسته، دارای نقش مؤثر در تحولات گذشته و کنونی جهان به‌ویژه رویکرد قدرت‌های بزرگ بوده است. همچنین توسعه روابط روبه رشد جمهوری اسلامی ایران و چین در نتیجه اشتراکات و الزامات ساختاری نظام بین‌الملل، قابلیت حوزه‌های مختلف همکاری و زمینه‌های در حال ظهور مشترک موجب افزایش توجه به روابط این دو کشور در عرصه بین‌الملل شده است. در واقع، چین به‌عنوان قدرت جهانی و ایران به‌عنوان قدرت منطقه‌ای، علی‌رغم تفاوت‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در عرصه بین‌الملل از اهمیت به‌سزایی برای یکدیگر برخوردارند. پکن در راستای نفوذ جهانی خود، در چارچوب رویکرد مشارکت محور و متناسب با مقتضیات فعلی تحولات جهانی، راهبردهای را برای پیشبرد نفوذ جهانی خود اتخاذ نموده است. رویکرد مشارکت محور چین در عرصه جهانی به‌ویژه غرب آسیا در قالب مشارکت راهبردی دوجانبه، مشارکت ذیل ابتکارات و نهادهای چینی، مشارکت در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی-امنیتی و مشارکت در حوزه‌های کاربردی مشخص از جمله انرژی، فناوری، دیجیتال و سرمایه‌گذاری در حال پیاده‌سازی است که لازم است نقش جمهوری اسلامی ایران در این رویکرد به صورت ویژه تبیین گردد.

با عنایت به موارد مطروحه هدف این مقاله تبیین نقش‌آفرینی جمهوری اسلامی ایران در

رویکرد جهانی چین است و به صورت مشخص به این سؤال پاسخ داده است که که جمهوری اسلامی ایران در رویکرد جهانی چین و راهبردهای منشعب از آن از چه نقشی برخوردار است؟ در پاسخ فرض بر این است که بر مبنای واقعیت‌های موجود، رویکرد جهانی چین نسبت به عرصه بین‌الملل و منطقه غرب آسیا مشارکت محور است که جمهوری اسلامی ایران در این رویکرد و راهبردهای منشعب از آن نقش پراهمیتی دارد. در ادامه ضمن توضیح رویکرد جهانی چین و تشریح رویکرد آن در منطقه غرب آسیا، نقش جمهوری اسلامی ایران در راهبردهای جدید سیاست خارجی چین در عرصه جهانی تبیین شده است.

۲. پیشنهاد

در مجموع مقالات متعددی روابط ایران و چین را مورد بررسی قرار داده‌اند، برخی از مهم‌ترین این پژوهش‌ها به صورت خلاصه ذکر گردیده است. بلال، کلثوم^۱ (۲۰۲۰) در مقاله با عنوان «عامل ایالات متحده در روابط چین و ایران: نگاهی تاریخی به سیاست دوگانه پکن» بررسی نموده که با فشارهای دونالد ترامپ علیه ایران، بیشتر به سمت چین کشیده شده است که در درازمدت می‌تواند معماری امنیتی منطقه‌ای موجود در خلیج فارس را به‌طور قابل توجهی تغییر دهد. توافقات و همکاری‌های بین دو کشور، در چارچوب ابتکار کمربند و راه و مشارکت جامع استراتژیک ۲۵ ساله منعکس شده است که راه را برای همکاری راهبردی بلندمدت بین دو کشور هموار خواهد کرد. مقاله به سه متغیر متکی است: پویایی‌های داخلی و برداشت در ایران در مورد روابط با چین؛ پویایی‌های قدرت‌های بزرگ و چشم‌انداز و واکنش‌های کشورهای منطقه‌ای.

قربانی، وحید و همکاران (۲۰۲۱) در مقاله‌ی با عنوان «تحلیلی بر دیپلماسی نظامی چین در قبال ایران» روند تکاملی سازمان‌دهی و پیشبرد روابط نظامی و دیپلماسی تسلیحاتی چین در قبال ایران را بررسی می‌نماید. سگو، هیدای (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان «چین و ایران: آیا همکاری دفاعی احیا شده است؟» وضعیت، ظرفیت‌ها و چالش‌های همکاری ایران و چین را در حوزه دفاعی بررسی می‌نماید. در مقاله طاهری، ابراهیم و همکاران (۲۰۲۱) با عنوان «ایران و راهبرد سیاست خارجی چین در اوراسیا» ضمن تحلیل راهبرد سیاست خارجی چین در اوراسیا، جایگاه ایران را در این راهبرد تبیین می‌کند. نتایج این مقاله نشان می‌دهد که ایران به‌طور فزاینده‌ای در راهبرد سیاست خارجی چین در اوراسیا اهمیت پیدا می‌کند، اما عمل‌گرایی چینی

1. Kulsoom, Belal

تحت تأثیر تحریم‌های بین‌المللی، ترکیه و پاکستان را به اولویت‌های اصلی این کشور در اوراسیا تبدیل کرده است. استدلال مقاله استنزل، آنجلا^۲ (۲۰۲۲) با عنوان «مسیر چین به سوی ژئوپلیتیک: مطالعه موردی سیاست چین در قبال ایران در تلاقی منافع منطقه‌ای و رقابت قدرت جهانی» این است که پکن به‌طور فزاینده‌ای نگران متعادل کردن نفوذ ایالات متحده در منطقه است. روابط با ایران، امکانات مختلفی را برای متعادل کردن نفوذ ایالات متحده در اختیار چین قرار می‌دهد. یکی از عوامل تعیین‌کننده در سیاست چین در قبال ایران، ایجاد برابری نفوذ بین قدرت‌های بزرگ جهانی در یک منطقه خاص، طراحی شده است. سایرا، بانو و همکاران (۲۰۲۵) در مقاله «سیاست خارجی چین در قبال ایران: چشم‌انداز در حال تغییر سیاست و پیامدهای آن بر پویایی قدرت در خاورمیانه» بررسی ماهیت در حال تحول روابط چین و ایران می‌پردازد و بر عوامل کلیدی مانند همکاری اقتصادی، مشارکت‌های راهبردی و امنیت انرژی تمرکز می‌کند. طرح کمربند و راه روابط بین دو کشور را عمیق‌تر کرده است و تحریم‌های ایالات متحده به‌عنوان عامل منفی تأثیرگذار در روابط در نظر گرفته شده است.

نظر زاده، هدی و همکاران (۱۴۰۳) در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه ایران در سیاست خارجی چین در پرتو سیاست خاورمیانه‌ای آن» استدلال کرده که سیاست خاورمیانه‌ای چین همواره در یک مسیر تکاملی بوده است؛ به‌گونه‌ای که از یک سیاست مبتنی بر باورهای ایدئولوژیک به یک سیاست عمل‌گرایانه تبدیل شده است. نویسنده در چارچوب رقابت قدرت‌های بزرگ و نظام منطقه‌ای ستون‌های سیاست خاورمیانه‌ای چین و ظرفیت‌های همکاری با ایران را بررسی می‌کند و مسئله این پژوهش که نقش ایران را در رویکرد مشارکت محور چین تبیین می‌کند، پرداخته است. یاریان، افسانه و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله‌ی با عنوان «جایگاه ایران در سیاست خارجی چین» این استدلال را مطرح نموده که چین به‌منظور مقابله با یک‌جانبه‌گرایی آمریکا در منطقه خاورمیانه و تأمین منافع اقتصادی ناشی از طرح‌های آینده خود در سطح جهانی جایگاه ویژه‌ای به ایران اختصاص داده است. تمرکز نویسندگان بر اهمیت اقتصادی ایران به‌ویژه نقش ایران در تأمین امنیت انرژی است تا نظم منطقه‌ای به رهبری آمریکا به چالش بکشد.

تحقیقاتی که تاکنون انجام شده، بر روی متغیر موضوعی مشخصی از جمله نظامی، همکاری اقتصادی، امنیت انرژی، رقابت با یک‌جانبه‌گرایی آمریکا و کمربند و راه تمرکز نموده‌اند،

2. Angela, Stanzel

در صورتی که در این مقاله رویکرد مشارکت محور چین شامل؛ مشارکت راهبردی دوجانبه، مشارکت در قالب ابتکارات و نهادهای چینی و مشارکت در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی-امنیتی و حوزه‌های کاربردی مشخص از جمله انرژی، فناوری، دیجیتال و سرمایه‌گذاری را بررسی می‌نماید، سپس رویکرد مشارکت محور چین با دولت‌های غرب آسیا در حوزه اقتصادی، سیاسی-امنیتی و فرهنگی را توضیح می‌دهد، از رهگذار کلان رویکرد مشارکت محور نقش ایران را در این رویکرد کلان به صورت مشخص، مجزا و موضوعی تبیین می‌کند و به صورت کلی خلاصه پژوهش‌های گذشته در حوزه نقش ایران در رویکرد جهانی چین را برطرف می‌نماید.

۳. چارچوب مفهومی: رویکرد مشارکت محور چین

رویکرد کلان به برنامه‌ی جامع و بلندمدت از اقدامات اساسی اشاره دارد که به وسیله آن یک کشور برای دستیابی به اهداف اصلی خود برنامه‌ریزی می‌کند. با توجه به اینکه هیچ سند رسمی مانند سایر کشورها وجود ندارد که راهبرد کلان چین را مشخص نماید، محققان به ترکیبی از رفتار سیاست خارجی، بیانیه‌های رهبری و اقدامات عملی چین تکیه کرده‌اند تا چشم‌انداز کلی رویکرد چین را در جهان آشکار نمایند (Lake & et al, 2021: 229-231). تجزیه و تحلیل انتخاب‌های چین، اقدامات سیاسی و اقدامات اقتصادی آن در عرصه جهانی، نشان‌دهنده اتخاذ رویکرد مشارکت محور از سوی این کشور برای توسعه روابط جهانی خود است.

چین در چارچوب رویکرد مشارکت محور، پس از پایان جنگ سرد، شبکه‌ای از مشارکت جهانی و چندبعدی را ایجاد کرد که به عنوان چارچوب راهنمایی سیاست خارجی و مرکز راهبرد آن برای توسعه همکاری اقتصادی و سیاسی با دیگر کشورها در جهان عمل می‌کند. در گام اول، اقدام به امضای سند مشارکت راهبردی با کشورهای مختلف نمود و اصطلاح مشارکت راهبردی را برای اولین بار در سال ۱۹۹۳ برای تأسیس مشارکت راهبردی چین و برزیل به کار برد (Dazu & Doshi, 2021: 411). از آن تاریخ تا ۲۰۲۳، ۱۱۰، «مشارکت راهبردی»^۳ میان چین و دیگر کشورهای جهان بدون هیچ گونه اتحاد رسمی ایجاد شده است. شی جین‌پینگ رئیس‌جمهور چین در نوامبر ۲۰۱۴ اظهار کرد: «چین باید با رعایت اصل عدم تعهد، دوستان بیشتری پیدا کند و شبکه جهانی مشارکت ایجاد کند» (Boni, 2023: 746-748). به زعم مقامات چین از جمله وانگ یی وزیر امور خارجه این کشور، تفکر قدیمی همچون موازنه قدرت و بازی با

3. Strategic Partnership

حاصل جمع صفر باید کنار گذاشته شود و راهی جدید برای تعامل دولت با دولت پیدا شود که مشارکت راهبردی مسیر مناسبی است. ایجاد شبکه‌ای از روابط برای بازی برد-برد، دنیای هماهنگ و مشارکت همه دولت‌ها از جمله کشورهای جنوب جهانی اهداف اصلی رویکرد مشارکت محور است. (McConnell & Woon, 2023: 5)

در دهه اخیر، چین رویکرد مشارکت محور خود را به سطوح دیگر نیز انتقال داد و با ایجاد ابتکاراتی در سیاست خارجی به دنبال تعمیق مشارکت با کشورهای مختلف جهان بر آمد. به‌عنوان مثال، در راستای تقویت راهبرد مشارکت محور ابتکارات اقتصادی متعددی همچون؛ «ابتکار ۱۶+۱ همکاری چین و کشورهای اروپای مرکزی و شرقی»^۴ سال ۲۰۱۲، ابتکار کمر بند و راه سال ۲۰۱۳، جاده ابریشم دیجیتال سال ۲۰۱۵، جاده ابریشم سلامت سال ۲۰۱۶، ابتکار توسعه جهانی سال ۲۰۲۱ و ابتکار امنیت جهانی سال ۲۰۲۲ ایجاد شدند که زمینه‌ی مشارکت دیگر دولت‌ها با چین را در حوزه‌های کاربردی خاص فراهم نمودند. ابتکارات چین به‌صورت چندجانبه و با مشارکت کشورهای مختلف فعالیت‌های خود را در جهان پیش می‌برد. به‌عنوان مثال، ابتکار کمر بند و راه را برای «تقویت اهرام اقتصادی» و «ایجاد حوزه نفوذ اقتصادی» در کشورهای عضو ایجاد نمود. در چارچوب جاده ابریشم سلامت به‌عنوان ابتکار نوظهور دیپلماتیک از طریق توسعه همکاری جنوب-جنوب، سازوکارهای نهادی، همکاری راهبردی دوجانبه و چندجانبه ترویج شبکه‌ی مشارکت محور بهداشتی را در بخش سلامت جهانی دنبال می‌کند. از طریق ابتکار ۱۶+۱ شبکه پیچیده همکاری و مشارکت با کشورهای اروپای مرکزی و شرقی را ایجاد کرده که منجر به دستاوردهای مثبت در بخش‌های مختلف اقتصادی و سیاسی شده است (Keshvarian Azad & Jolani, 2023: 7-11).

در گام سوم و هم‌زمان با دیگر ابعاد مشارکت محوری، همکاری نهادی را برای تقویت مشارکت در جهان ترویج نمود. پکن نهاد‌های را در سطح جهانی ایجاد نمود که زمینه‌ساز مشارکت چندجانبه دولت‌ها را فراهم کرد. به‌عنوان مثال بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت آسیا به‌عنوان نهاد توسعه چندجانبه باهدف تأمین مالی پروژه‌های زیرساختی تأسیس شد که تسهیل‌کننده مشارکت چین با دیگر دولت‌ها در حوزه مالی بود. از لحاظ سیاسی چین شروع به راه‌اندازی یا تقویت نهادها جهت ایجاد قواعد و هنجارها در منطقه و جهان کرد، به‌گونه‌ای

4. Cooperation between China and Central and Eastern European Countries (China-CEE, Initiative 16+1)

که رویکرد اتحاد محور ایالات متحده را تضعیف کرده است (Mastro, 2022: 73).

رویکرد مشارکت محور به نوعی جایگزینی برای رویکرد اتحاد محور آمریکا در جهان تلقی می‌شد. در رویکرد مشارکت محور چین و رئیس‌جمهور آن اصلاح «جامعه جهانی با سرنوشت مشترک» به کار می‌رود که به دنبال اصلاح و بهبود نظم بین‌المللی است و جایگزین رویکرد غربی و اصول آن یعنی دموکراسی، حقوق بشر، مسلح کردن شرکا و اتحاد با دیگر کشور است. پکن رویکرد غرب را مبتنی بر سیاست قدرت هژمون با بازی حاصل جمع صفر و یک‌جانبه‌گرایی تلقی می‌کند که باید با رویکرد مشارکت محور جایگزین گردد (Mastro, 2022: 79). بر این اساس، رویکرد مشارکت محور چین علاوه بر مشارکت‌های راهبردی در قالب ابتکارات چینی و نهادهای بین‌المللی نیز ترویج شده است. در واقع، مشارکت راهبردی، ابتکارات بین‌المللی و نهادسازی جزئی از اصول سیاست خارجی دولت چین هستند که همگی رویکرد مشارکت محور چین را در جهان توسعه و ترویج می‌کنند و ذیل کلان‌راهبرد مشارکت محور چین در جهان قرار می‌گیرند.

۴. جایگاه غرب آسیا در رویکرد مشارکت محور چین

در دو دهه اخیر، حضور چین در منطقه غرب آسیا، شمال آفریقا و مدیترانه به شکل قابل توجهی افزایش یافته است. در امتداد حضور پررنگ آن تعامل با بازیگران کلیدی منطقه غرب آسیا به سرعت رو به توسعه بوده است و در محاسبات راهبردی چین، منطقه فرعی^۵ خلیج فارس از اوایل دهه ۱۹۹۰ جایگاه ویژه‌ای در منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا داشته است. اکنون پکن پنج سند مشارکت راهبردی جامع^۶ با کشورهای غرب آسیا از جمله جمهوری اسلامی ایران، عربستان سعودی و امارات متحده عربی امضا نموده است. همچنین هفت مشارکت راهبردی^۷ از جمله با کشورهای عمان، قطر، عراق و کویت، اردن، لبنان امضا نموده است (Fulton, 2019). چین با ایجاد مشارکت‌های راهبردی با کشورهای منطقه باهدف همکاری تجاری، سرمایه‌گذاری، انرژی نقش فعالی را ایفا می‌کند (Dorji, 2025).

در این راستا، مشارکت‌های راهبردی چین منجر به دستیابی به نتایج عملی در سیاست‌های

5. sub-region

6. comprehensive strategic partnership

7. strategic partnership

اقتصادی، سیاسی-امنیتی و دیپلماتیک چین در منطقه غرب شده است، به‌عنوان مثال جهت هماهنگی چندجانبه اقتصادی و هماهنگی محورهای سیاسی-امنیتی در سال ۲۰۰۴، «مجمع همکاری چین-اعراب»^۸ تأسیس شد که از آن تاریخ به بعد هر دو سال یک‌بار و به‌صورت منظم برگزار می‌گردد. از سال ۲۰۰۴ تاکنون ۱۰ مرتبه مجمع همکاری چین-اعراب بین طرفین برگزار گردیده که آخرین آن مه ۲۰۲۴ بود. عمده مسائل مطرح‌شده در قالب اجلاس‌های آن مربوط به حوزه تجارت، سرمایه‌گذاری، زیرساخت و امنیت انرژی است. همچنین پکن سند سیاست عربی^۹ خود را در سال ۲۰۱۶ منتشر کرد که ساماندهی روابط سیاسی چین با کشورهای عربی را نشان می‌دهد (Ehteshami & et al, 2023: 3-9). در مجموع رویکرد مشارکت محور چین با دولت‌های غرب آسیا در حوزه اقتصادی، سیاسی-امنیتی و فرهنگی دنبال می‌شود.

۴-۱. مشارکت اقتصادی

غرب آسیا به شکل قابل توجهی، منطقه‌ای کلیدی برای طرح‌ها و ابتکارات چینی همچون «کمربند و راه»، «جاده ابریشم دیجیتال»^{۱۰}، «جاده ابریشم سلامت»^{۱۱} و تأمین امنیت انرژی برای هم‌افزایی اقتصادی و بازی برد-برد در قالب افزایش تجارت، اتصالات زیرساختی و حمل‌ونقل است. به‌ویژه غرب آسیا منطقه محوری برای پیشبرد طرح کمربند و راه، امنیت انرژی پروژه‌های سرمایه‌گذاری و پروژه‌های توسعه زیربنایی از طریق مسیرهای زمینی و دریایی است. (Garlick & Havlová, 2020: 86-92). در این راستا، مشارکت چین با دولت‌های غرب آسیا تحت عنوان الگوی همکاری «۱+۲+۳»^{۱۲} پی‌ریزی می‌گردد. طبق این الگو همکاری در حوزه انرژی، هسته‌ای اصلی گسترش همکاری چین با منطقه را شکل می‌دهد، حوزه زیربنای و تجارت و سرمایه‌گذاری دو بعد دیگر هستند و حوزه فناوری پیشرفته، انرژی هسته‌ای و فضای سه بعد دیگر همکاری را تشکیل می‌دهند (Zhang & Xiao, 2019: 259). در راستای الگوی مشارکتی فوق و ابتکارت چینی، روابط این کشور با کشورهای منطقه همچون؛ عربستان سعودی، امارات متحده عربی، بحرین، قطر، کویت، عمان در بخش‌های زیرساختی، فناوری، انرژی و سرمایه‌گذاری توسعه‌یافته است.

8. China-Arab States Cooperation Forum (CASCF)

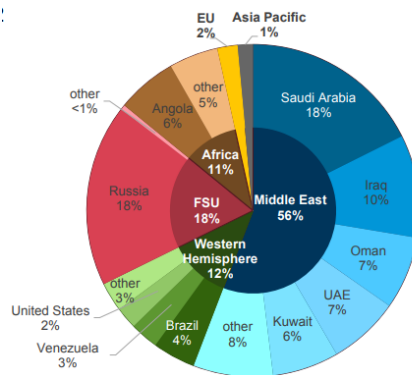
9. Arab Policy Paper

10. Digital Silk Road

11. Health Silk Road

12. «1+2+3» Cooperation Model

تأمین امنیت انرژی زیربنای رویکرد مشارکت محور چین در غرب آسیا را شکل می‌دهد. براساس آمار «اداره اطلاعات انرژی آمریکا»^{۱۳}، ۵۶٪ از واردات نفت چین در سال ۲۰۲۲ از کشورهای غرب آسیا تأمین شد. عربستان سعودی ۱۸٪، عراق ۱۰٪، عمان ۷٪، امارات ۷٪، کویت ۶٪ و دیگر کشورها ۸٪ نفت چین را تأمین می‌کنند. طبق آمار سازمان مذکور در سال ۲۰۲۲، ایران ۱۰٪، عربستان سعودی ۷٪، امارات متحده عربی ۶٪ و قطر ۶٪ از مجموع واردات فرآورده‌های چین را تأمین نمودند. همچنین قطر ۱۵٪ از واردات گاز چین را تأمین می‌نماید (EIA, 2024).

شکل ۱. مبدأ واردات انرژی چین در سال ۲۰۲۲ (سهم کشورهای غرب آسیا) (EIA, ۲۰۲۴)

چین با اتخاذ سیاست تنوع‌سازی انرژی در غرب آسیا رویکرد مشارکتی متوازن با دولت‌های منطقه را در پیش گرفته است تا ضمن تنوع‌سازی در زنجیره‌های تأمین انرژی خود، ریسک‌های احتمالی ناشی از بحران‌های آینده در این حوزه را پوشش دهد.

۴-۲. مشارکتی دیپلماتیک و سیاسی-امنیتی

اگرچه پکن در طی چند دهه گذشته همواره تمرکز خود را بر روی مشارکت در ابعاد اقتصادی منطقه غرب آسیا قرار داده است، اما در چند سال اخیر شواهدی وجود دارد که نشان از رویکرد مشارکت این کشور در مسائل سیاسی-امنیتی منطقه است. به‌عنوان مثال در دو اجلاس سال ۲۰۲۲ و ۲۰۲۴ مجمع همکاری چین و اعراب جایگاه مسائل سیاسی-امنیتی برجسته شده و در بیانیه‌های پایانی این اجلاس‌ها پکن نسبت به مسائل متعدد سیاسی-امنیتی در منطقه موضع گرفته

13. U.S. Energy Information Administration EIA

است. مسائلی همچون روند صلح غرب آسیا و مسئله جنگ اعراب-رژیم صهیونیستی، مسئله جزایر سه‌گانه ایرانی با امارات متحده عربی، میانجی‌گری در مسائل منطقه‌ای، حمایت از موضع سیاسی-امنیتی برخی از کشورهای منطقه شامل حمایت از موضع عربستان سعودی در یمن، مخالفت با حمله غیرنظامیان به عربستان مهم‌ترین حوزه مشارکت چین در منطقه بوده است. (Gadzala Tirziu, 2024) همچنین تلاش برای میانجی‌گری در سوریه، افغانستان، میانجی‌گری بین جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی، بین گروه‌های فلسطینی به‌ویژه فتح و حماس، تلاش برای مذاکره با حوثی‌ها و حل بحران یمن نمونه‌های از مشارکت سیاسی مؤثر چین در منطقه غرب آسیا است. مجمع همکاری اعراب-چین بستری برای حضور چین مؤثر در روندهای سیاسی-امنیتی کنونی و در حال ظهور غرب آسیا است (Layla, 2024: 1-3). همچنین چین و شورای همکاری خلیج‌فارس در ۹ دسامبر ۲۰۲۲ برنامه اقدام مشترکی را برای دوره زمانی ۲۰۲۳ تا ۲۰۲۷ تصویب نمودند که بر توسعه همکاری در ابعاد سیاسی، فرهنگی و اقتصادی تأکید دارد (Yumul & Yang, 2022: 3-4). با این وجود، رویکرد مشارکتی سیاسی-امنیتی چین در منطقه مذکور در مراحل اولیه است و وضعیت تعهدات امنیتی بلندمدت این کشور با کشورهای منطقه نامشخص است. در واقع پکن در ادامه سیاست امنیت انرژی و سرمایه‌گذاری در منطقه به دنبال ایفای نقش دیپلماتیک و امنیتی در امور منطقه‌ی غرب آسیا است.

۴-۳. مشارکت فرهنگی

در حوزه فرهنگی نیز با حمایت‌های سیاسی، مالی و ایجاد مؤسسه‌های فرهنگی برای بسط نفوذ خود در منطقه تلاش می‌کند. یکی از اهداف چین در سند سیاست عربی سال ۲۰۱۶، افزایش همکاری بین‌المللی در بخش فرهنگی و آموزش بود. (Shabanzadeh & et al, 2024) معمولاً این شکل از مشارکت در چارچوب تأسیس مؤسسه کنفوسیوس و ترویج آموزش زبان چینی انجام می‌گیرد. اکنون ۲۰ مؤسسه کنفوسیوس در ۱۳ کشور منطقه غرب آسیا وجود دارد که اولین مؤسسه در سال ۲۰۱۱ تأسیس شد. تشویق تحقیقات علمی مشترک و افزایش تعداد بورس‌های تحصیلی در این راستا افزایش یافته است. برای جذب دانشجویان در منطقه‌ی غرب آسیا، دانشگاه‌های این کشور شروع به ارائه برنامه‌های درسی مربوط به زبان‌های اصلی خاورمیانه یعنی عربی، فارسی، ترکی و عبری کرده‌اند. به‌طور مشابه، دانشگاه‌های در غرب آسیا، دوره‌های آموزشی چینی را ارائه می‌دهند. ۱۵ کشور عربی دپارتمان‌های چینی را در برخی از دانشگاه‌های خود راه‌اندازی کرده‌اند (Yellinek, 2023).

۵. نقش ایران در راهبردهای منشعب از رویکرد مشارکت محور چین

رویکرد مشارکت محور چارچوب رفتاری سیاست خارجی چین برای همکاری با کشورهای جهان است که شامل؛ مشارکت راهبردی دوجانبه، مشارکت در قالب ابتکارات و نهادهای چینی و مشارکت در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی-امنیتی و حوزه‌های کاربردی مشخص از جمله انرژی، فناوری، دیجیتال و سرمایه‌گذاری است. در چارچوب رویکرد مشارکت محور و مقتضیات فعلی تحولات جهانی، پکن راهبردهای را برای پیشبرد نفوذ جهانی خود اتخاذ نمود که با تبیین هر کدام ارزیابی از نقش جمهوری اسلامی ایران ارائه می‌گردد.

۱-۵. راهبرد جنوب-جنوب چین و توسعه همکاری با کشورهای در حال توسعه از جمله ایران

راهبرد همکاری «جنوب-جنوب»^{۱۴} از کلان‌راهبردهای سیاست خارجی چین در قرن بیست و یکم برای مشارکت و همکاری با کشورهای در حال توسعه است و حمایت اقتصادی و توانمندسازی کشورهای در حال توسعه هدف اساسی چین از عملی کردن این راهبرد است. چین با تعریف خود به‌عنوان بزرگ‌ترین کشور در حال توسعه و بخشی از جنوب جهانی به دنبال شکل دادن روابط همکاری از طریق چارچوب‌های چندجانبه است. سه حوزه توسعه، امنیت و ایجاد تغییرات در سیستم حکمرانی جهانی محور اصلی سیاست چین برای تحقق این راهبرد است که در قالب «ابتکار توسعه جهانی» و «ابتکار امنیت جهانی» گنجانده شده‌اند (Przychodniak, 2024: 2). ذیل این راهبرد، همکاری توسعه‌ای چین در آفریقا، آمریکای لاتین، جنوب شرق آسیا، غرب آسیا، آسیای جنوبی و دیگر مناطق فعال است، مؤسسات مالی دولتی چین ساخت زیرساخت‌ها را در سرتاسر جنوب جهان تأمین مالی می‌کنند، شرکت‌های دولتی چین^{۱۵} و شرکت‌های خصوصی در کشورهای غرب آسیا به‌ویژه کشورهای حاشیه خلیج فارس حضور دارند، آژانس توسعه همکاری بین‌المللی چین^{۱۶} همکاری توسعه‌ای با کشورهای جنوب را آغاز نموده است و «صندوق همکاری جنوب-جنوب»^{۱۷} را برای کمک به طرح‌های توسعه‌ای این کشورها تأسیس نموده است، در این راستا، در سال ۲۰۱۶، شورای دولتی چین^{۱۸} طرح «چین

14. China South-South Cooperation

15. Chinese state-owned enterprises (SOEs)

16. China International Development Cooperation Agency (CIDCA)

17. South south cooperation fund

18. China's State Council

سال ۲۰۳۰) را منتشر نمود که متعهد به ارتقای استانداردهای بهداشتی چین تا سال ۲۰۳۰ با کشورهای در حال توسعه بود. دولت چین در چارچوب راهبرد جنوب-جنوب به دنبال تقویت روابط اقتصادی و سیاسی با کشورهای غرب آسیا از جمله ایران است (Garlick, 2023: 123). همچنین، چین در راستای تحقق راهبرد فوق توجه ویژه‌ای به همکاری با ایران نشان داده است و به دلیل جایگاه ایران در میان کشورهای در حال توسعه از کشورهای اصلی مدنظر پکن برای اجرای راهبرد مذکور است.

۲-۵. راهبرد مصون‌سازی و مشارکت متوازن در غرب آسیا و نقش ایران در آن

یکی از راهبردهای اساسی سیاست خارجی چین برقراری روابط همکاری متوازن با دولت‌های مختلف در جهان به‌ویژه منطقه غرب آسیا است. همچنین، راهبرد چین با کشورهای در حال توسعه بر «چندجانبه‌گرایی» و برقراری روابط متوازن استوار است. پکن در چارچوب این راهبرد توانسته است بین دولت‌های رقیب و دولت‌های کوچک و بزرگ در منطقه غرب آسیا تعادل و توازن ایجاد نماید. به‌عنوان مثال، به‌صورت هم‌زمان با دولت‌های رقیب عربستان سعودی و امارات متحده عربی، دولت‌های رقیب جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی، دولت‌های رقیب قطر و امارات متحده عربی و سایر دولت‌ها همکاری دارد (Chen, & et al, 2023).

علاوه بر این، در چارچوب راهبرد متوازن، همکاری چین با کشورهای ترکیه، رژیم صهیونیستی، مصر، لبنان، اردن و سایر کشورهای حاشیه خلیج فارس در حوزه‌های مختلف اقتصادی و سیاسی افزایش یافته است. در کوتاه‌مدت و میان‌مدت، بهترین مسیر متصور برای چین در سطح منطقه ادامه دادن این راهبرد است تا ضمن هموار نمودن مسیر برای همکاری دوجانبه، زمینه را برای دستیابی به اهداف جامع امنیت ملی چین از جمله امنیت انرژی هموار نماید. در واقع راهبرد پکن نسبت به منطقه غرب آسیا بر اصل «دوست همه و دشمن هیچ‌کس» استوار است که باسیاست ایجاد توازن و افزایش چندجانبه‌گرایی صورت می‌گیرد (Moonakal, 22: 3). این راهبرد چین تحت عنوان «راهبرد مصون‌سازی»^{۱۹} شناخته می‌شود که در قالب آن حوزه‌های مشابهی از سرمایه‌گذاری و معاملات تجاری به کشورهای حاشیه خلیج فارس از جمله ایران، عربستان سعودی و امارات ارائه می‌گردد (Gerstl, 2022: 211). همچنین، پکن به دنبال تأمین منابع نفتی از منابع متنوع در منطقه است، پکن از دو کشور عربستان و ایران نفت وارد می‌کند، در هر دو کشور سرمایه‌گذاری می‌کند

19. Hedging Strategy

و معاملات تجاری را با دو کشور تنظیم می‌نماید.

در این راهبرد، ایران در کنار دیگر کشورهای اصلی منطقه جایگاه ویژه‌ای دارد، در کنار توسعه روابط چین با کشورهای حاشیه خلیج فارس، همکاری با ایران نیز در دستور کار دولت چین است و پکن نگاه متوازنی به همکاری با ایران در مقایسه با دیگر کشورهای منطقه غرب آسیا دارد. همانند چارچوب همکاری کمربند و راه، تعامل اقتصادی چین با کشورهای منطقه در قالب راهبرد مصون‌سازی تعریف می‌شود و مجموعه‌ی پیچیده‌ای از عناصر همکاری در حوزه تجارت، انرژی، سرمایه‌گذاری و همکاری نظامی را شامل می‌شود. در این راهبرد پکن نیاز به تقویت روابط با کشورهای رقیب در منطقه را به‌طور هم‌زمان دارد و در عین حال تلاش می‌کند تا به هیچ‌کدام از آن‌ها وابسته نشود. ایران هم‌تراز با دیگر دولت‌های منطقه برای برقراری روابط سیاسی و اقتصادی با چین در نظر گرفته می‌شود.

۳-۵. اهمیت ایران در چارچوب ابتکارات چینی

در دهه گذشته کمربند و راه، «جاده ابریشم دیجیتال»، «جاده ابریشم سلامت» و «ابتکار توسعه جهانی ۲۰» در ۲۱ سپتامبر ۲۰۱۱، «ابتکار امنیت جهانی ۲۱» در ۲۱ آوریل ۲۰۲۲، و «ابتکار تمدن جهانی ۲۲» در سال ۲۰۲۳، به‌عنوان رهنمود سیاست خارجی چین تدوین شده‌اند. در چارچوب این ابتکارات چندجانبه‌گرایی، توسعه رابطه با کشورهای جنوب جهانی، پروژه‌های توسعه‌ای و سرمایه‌گذاری دوجانبه و چندجانبه تعریف شد که تسهیل‌کننده همکاری چین با جهان بود. اصول و اهداف چین در بستر این ابتکارات با رویکرد راهبردی ایران در عرصه بین‌المللی همسو است. به‌عنوان مثال در چارچوب ابتکار امنیت جهانی چین بر اصول چندجانبه‌گرایی، نقش کشورهای در حال توسعه، مکانیسم‌های چندجانبه و منطقه‌ای تأکید دارد که با سیاست‌های کلی ایران در جهان همسو است. همچنین جوهره ابتکار امنیت جهانی نفی یک‌جانبه‌گرایی و نقش هژمونی آمریکا، نقد تحریم‌های بین‌المللی و اتحاد‌های دوجانبه و چندجانبه آمریکاست (Pascal, 2023:4-5) که سیاست ایران در عرصه بین‌الملل نیز چنین اصول و اهدافی را دنبال می‌نماید. همچنین «جاده ابریشم دیجیتال» که در سال ۲۰۱۵ به‌عنوان بخشی از پروژه‌های زیرساختی، کمربند و راه تأسیس شد، در سال‌های اخیر سرمایه‌گذاری و تأمین مالی گسترده‌ای

- .....
20. Global Development Initiative
  21. Global Security Initiative (GSI)
  22. -Global Civilization Initiative

را در کشورهای در حال توسعه انجام می‌دهد (Raisina, 2023) و در چارچوب ابتکار فوق دولت چین در تلاش است هنجارها و استانداردها در حوزه دیجیتال را باز ترسیم نماید؛ بنابراین تلفیق این ابتکارت با کشورهای جنوب جهانی تسهیل‌کننده همکاری با کشورهای در حال توسعه از جمله ایران است. علاوه بر این، موقعیت ژئوپلیتیک و راهبردی ایران در مرکز آسیا، اروپا و آفریقا و دسترسی مستقیم به مسیرهای آبی بین‌المللی باعث گشته در ابتکارات چین جایگاه به خصوصی داشته باشد. موقعیت ژئوپلیتیکی ایران، برای طرح‌های کلان برون‌مرزی چین از جمله کمربند و راه به‌ویژه کریدور اقتصادی چین-آسیای مرکزی-غرب آسیا^{۲۳} و جاده ابریشم دریایی بهینه است.

۴-۵. ارائه جهان‌بینی متفاوت از نظم لیبرال و همسویی ایران

دو کشور چین و ایران منتقد نظم بین‌المللی لیبرال هستند و برای جایگزینی آن استدلال و اقدام کرده‌اند (Andersen, 2023: 81-84) رویکرد جمهوری اسلامی ایران نسبت به نظم لیبرال بیشتر بر جنبه «ایده» تمرکز دارد، در حالی که رویکرد و عملکرد چین بر سه‌گانه «ایده»، «مدیریت منابع» و «نهادسازی» متمرکز است (شریعتی و ترکی، ۱۴۰۳: ۷۵-۷۸). با این وجود در چند سال اخیر، جمهوری اسلامی ایران در حوزه عملکردی با سه‌گانه مدنظر چین همراه شده است. چین ابتکارت چندجانبه گرا همچون؛ بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت آسیا، گروه بریکس، بانک بریکس، سازمان همکاری شانگهای و مشارکت اقتصادی جامع منطقه‌ای را ایجاد و توسعه داده است. این کشور با تأسیس بانک سرمایه‌گذاری زیرساخت آسیا^{۲۴}، بانک توسعه جدید^{۲۵} و گسترش فعالیت سازمان همکاری شانگهای و گروه بریکس گذر از نظم لیبرال به قواعد جدید را دنبال می‌کند، همچنین با ترسیم بلوک‌بندی اقتصادی و سیاسی خود را به‌عنوان بازیگر قاعده‌نویس تعریف نموده است. ایران نیز در این مسیر با چین همگام شده است. چین خود را کشوری با ویژگی‌های تاریخی و تمدنی طولانی و متفاوت از نظم لیبرال معرفی می‌کند و نظم جهانی چندقطبی را در جهان ترویج می‌نماید که سایر تمدن‌ها و جهان‌بینی‌ها همچون کشور ایران در آن جایگاه ویژه‌ای دارند.

23. China-Central Asia-West Asia Economic Corridor (CCWAEC)

24. Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)

25. New Development Bank

۵-۵. جایگاه ایران در زنجیره تأمین امنیت انرژی

چنانچه گفته شد منطقه غرب آسیا بخش مهمی از برنامه‌های بلندمدت چین برای امنیت انرژی این کشور است. اکنون کشورهای غرب آسیا ۵۶٪ نفت چین را تأمین می‌کنند که ایران از گذشته تاکنون در کنار سایر کشورهای حاشیه‌ی خلیج فارس سهم اصلی تأمین واردات نفت چین را بر عهده داشته است؛ بنابراین، نقش دو کشور چین و ایران در زنجیره تأمین انرژی جهانی حیاتی است؛ چین به‌عنوان کشور اصلی واردکننده انرژی جهان و ایران از کشورهای اصلی صادرکننده انرژی جهان است، ایران دارای ذخایر قابل توجهی از نفت خام و گاز طبیعی است، همچنین ایران به‌عنوان یکی از بنیان‌گذاران اوپک و به‌عنوان بازیگر فعال در بازار انرژی چندین دهه اخیر جهان مطرح است. براساس آمار اداره اطلاعات انرژی ایالات متحده، ایران حدود ۲۵٪ از کل ذخایر نفت غرب آسیا و ۱۲٪ از ذخایر جهانی را در اختیار دارد (Keynoush, 2022). لذا حفظ و افزایش امنیت انرژی از کشورهای منطقه در برابر خطرات ژئوپلیتیکی عامل اصلی توجه ویژه سیاست خارجی چین به بازیگران بانفوذی همچون ایران است (Yee & Fassihi, 2022: 2-4).

۶-۵. راهبرد سرمایه‌گذاری و توسعه بنادر چین

نهادهای دولتی چین بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۳، ۱۲۳ پروژه بندری را در ۷۸ بندر از ۴۶ کشور جهان -اغلب با درآمد پایین و متوسط- با ارزش ۲۹/۹ میلیارد دلار تأمین مالی کرده‌اند که بخشی از آن‌ها در حال اجرا و یا اجراشده است. به‌عنوان مثال اکنون سیشل، هامبانتوتا در سریلانکا، باتا در گینه استوایی، ریم در کامبوج، کریبی در کامرون، نواکشوت در موریتانی، ناکالا در موزامبیک، چانکی پرو، پیرائوس یونان و بنادری در میانمار، اندونزی، تایلند، آنگولا از جمله این بنادر هستند (Wooley & Zhang, 2023: 1-2). همچنین چین در بندرهای منطقه غرب آسیا از جمله بندر جازان عربستان سعودی، بندر مبارک الکبیر کویت، بندر دقم عمان، جبل علی امارات، بندر فو عراق و گوادر پاکستان سرمایه‌گذاری نموده است. آنچه مشخص است سرمایه‌گذاری و توسعه بنادر در امتداد مسیرهای تجاری، انرژی و منابع از کلان‌راهبرد سیاست اقتصادی پکن در جهان است که از آن تحت عنوان نفوذ در «نقاط قوی راهبردی» نام برده می‌شود (Na-dia, 2023: 3). بنادر ایران به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئوگنومیکی همواره مورد توجه کشور چین بوده است، اما در سال‌های اخیر به دلایل متعددی سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری از آن‌ها اندک بوده است. با این وجود، بندرهای ایران از پتانسیل بالقوه‌ای برای گسترش همکاری چین

برخوردارند و ایران در راهبرد توسعه بنادر چین نقش به سزایی ایفا می‌کنند.

۷-۵. الزامات ساختاری نظام بین‌الملل: اتخاذ راهبردهای جدید چین و نقش ایران

۷-۵-۱. جستجوی شریک همسو بیرون از نظم لیبرال

شکاف چین و آمریکا در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی، فناوری و نظامی در حال افزایش است و رویکرد آمریکا نسبت به چین از همکاری راهبردی به رقابت راهبردی و تا حدودی دشمنی راهبردی در حال تغییر است. در بستر این تغییرات فشار ایالات متحده آمریکا بر چین افزایش یافته است و اهرام‌های فشاری همانند تشکیل ائتلاف‌های ضد چینی، محدودیت‌های فناوری، تحریم‌های گسترده، تعرفه‌های سنگین بر کالاهای چینی، تأسیس پایگاه نظامی اطراف چین و امنیتی کردن منطقه‌ی ایندو-پاسیفیک در حال پیاده‌سازی است. در این راستا، به میزانی که فشارهای آمریکا علیه چین افزایش پیدا کند، چین به شرکای غیر لیبرال بیرون از حلقه‌های شرکای آمریکا نیاز دارد. در واقع شکاف آمریکا و چین در حوزه‌های مختلف، زمینه‌ساز نزدیکی چین به ایران خواهد بود و الزامات ساختاری و توزیع توانمندی‌ها در نظام بین‌الملل چین را به ایران نزدیک خواهد کرد.

چین برای رهایی از سیاست مهار آمریکا، توسعه روابط با دولت‌های هم‌اندیش، توسعه روابط با دولت‌های بیرون از شبکه متحدین آمریکا، فعال‌سازی و گسترش توسعه سازمان‌های و گروه‌های منطقه‌ای را در پیش گرفته است. ایران از جمله کشورهای است که می‌تواند برای عملیاتی شدن راهبرد فوق به چین کمک کند. فشار سیاسی و اقتصادی ایالات متحده آمریکا زمینه‌ساز همکاری چین با ایران شده است. همچنین چین به ایران برای مقابله بانفوذ ایالات متحده در منطقه خلیج فارس نیاز دارد، همان‌گونه که پاکستان به‌عنوان وزنه در برابر هند در جنوب آسیا عمل می‌کند.

۷-۵-۲. راهبرد متنوع‌سازی بازارهای چین

با استقرار دولت دونالد ترامپ در کاخ سفید، سیاست مهار چین با سرعت بیشتری دنبال خواهد شد. به‌عنوان مثال پیشنهاد اعمال تعرفه ۶۰٪ بر محصولات چینی به‌عنوان بخشی از این سیاست مهار در حوزه اقتصادی و حمایت از صنایع آمریکا مطرح شد (Goodman, 2024). همچنین به دلیل محدودیت‌ها و مواضع تند آمریکا علیه سرمایه‌گذاری خارجی چین، در

ده ماهه اول سال ۲۰۲۴، پس از سال‌ها روند صعودی ثابت، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی^{۲۶} حدود ۳۰٪ کاهش یافته است (SCMP, 2024). در پاسخ، چین سیاست «متنوع‌سازی بازارها» را جهت کاهش وابستگی به آمریکا در پیش گرفته است. در این راستا، چین تلاش نموده روابط تجاری با سایر مناطق جهان را گسترش دهد و زنجیره‌های تأمین جهانی را متنوع نماید که کشورهای جنوب جهانی از جمله در جنوب شرق آسیا، آفریقا، امریکای لاتین و غرب آسیا نقش تعیین‌کننده‌ای دارند. سیاست «تنوع‌سازی شرکای تجاری» و «تنوع‌سازی شرکای فناوری و دیجیتال» دو مسیر جدیدی مورد توجه چین است. در این میان جمهوری اسلامی ایران در راهبرد متنوع‌سازی بازارهای چین با کشورهای در حال توسعه نقش مهمی دارد و می‌تواند زنجیره‌های تأمین متنوع و در حال تغییر چین را در منطقه غرب آسیا تکمیل نماید، علی‌رغم فشارهای آمریکا و تحریم‌های آن از دهه ۱۹۹۰ همواره روابط تجاری ایران با چین در کنار سایر کشورهای منطقه غرب آسیا در حال رشد بوده است، دو طرف همکاری‌های در حوزه فناوری جدید را آغاز کرده‌اند و یادداشت تفاهم همکاری تجارت الکترونیک میان دو کشور امضا شده است.

۵-۷-۳. ایجاد زنجیره تأمین مستقل از غرب برای خنثی‌سازی سیاست تحریم آمریکا

تا پایان سال ۲۰۲۴، حدود ۸۵۰ نهاد چینی در فهرست نهایی تحریم‌های آمریکا قرار گرفته‌اند. محدودیت دسترسی به فناوری، عدم دسترسی به صنعت تراشه (نیمه‌هادی‌ها) پیشرفته کاربردی برای هوش مصنوعی، مخابرات، خودروهای برقی، داروسازی و ... حوزه‌های مورد تمرکز آمریکا برای تحریم شرکت‌های چینی است. تحریم شرکت‌های زی‌تی‌ای و هوآوی نمونه از این شرکت‌ها است که آمریکا تلاش کرده با اعمال فشار بر آن‌ها ضمن کاهش وابستگی داخلی به آن‌ها از توسعه نفوذ و سرمایه‌گذاری آن‌ها در جهان جلوگیری نماید (Kennedy, 2024). همچنین آمریکا تلاش دارد تا با جذب متحدین جهانی خود، شبکه تحریم و محدودیت علیه چین را گسترده نماید. به‌عنوان مثال، همراه با آمریکا، کشورهای اروپایی از جمله فرانسه، بریتانیا، سوئد، ایتالیا، فنلاند، دانمارک محدودیت‌های مختلفی را برای حوزه فناوری چین ایجاد نموده‌اند. اتحادیه اروپا نیز چنین محدودیت‌های را اعمال کرده است. در این میان چین علاوه بر حمایت گرای داخلی و تأکید بر سیاست خودکفایی در جستجوی ایجاد زنجیره تأمین مستقل از حوزه نفوذ آمریکا و متحدین آن در جهان است. سیاست سرمایه‌گذاری بر روی انرژی پاک و تجدید

26. Foreign Direct Investment (FDI)

پذیر و خودروه‌های برقی در کانون این سیاست پکن قرار دارند. چین برای خارج شدن از فشارهای آمریکا به شریک راهبردی در بخش‌های تحریمی نیاز دارد، با توجه به شرایط مشابه ایران با چین در این بخش، این کشور به شریک راهبردی بلندمدت همچون ایران نیاز دارد. در واقع چین برای خنثی‌سازی فشارهای آمریکا در این بخش به دنبال همکاری دوجانبه و چندجانبه برای توسعه همکاری و سرمایه‌گذاری بلندمدت است. با توجه به اینکه بخش اعظمی از فشار آمریکا بر روی حوزه فناوری چین است، ایجاد زنجیره مستقل فناوری در جهان در کوتاه‌مدت از راهبردهای اصلی چین است که ایران می‌تواند در این بخش برای سرمایه‌گذاری برون‌مرزی چین جذابیت داشته باشد.

۶. موانع همکاری ایران و چین

علاوه بر تحریم‌های بین‌المللی و یکجانبه آمریکا به عنوان اصلی‌ترین موانع همکاری ایران و چین، موارد دیگری نیز به عنوان موانع همکاری طرفین مطرح هستند. آمریکا سیاست مهار ائتلاف‌های جدید را برای عقیم کردن پروژه‌های راهبردی ایران و چین عملی کرده است. با وجود تفاوت‌های بنیادین رویکردهای ایران و چین در امر تجدیدنظرطلبی و جایگاه هژمونی ایالات متحده آمریکا، اما آمریکا اقدامات و ابتکارات جدیدی را برای مهار روندهای نوظهور و ائتلاف کشورهای همانند چین و ایران برنامه‌ریزی می‌کند. طرح کریدور اقتصادی هند-خاورمیانه-اروپا موسوم به آی‌مک^{۲۷} و ائتلاف I2U2^{۲۸} در منطقه غرب آسیا در جهت مهار این دو کشور به‌ویژه مهار چین طراحی شده است. آمریکا با ایجاد ائتلاف‌های جدید منطقه‌ای و ایجاد ابتکارات اقتصادی و پیوند آن‌ها به یکدیگر شبکه نفوذ جهانی خود را گسترش دهد و از اتصال زنجیره تأمین جهانی به ایران و چین و حضور کشورهای منطقه در سبده دو بازیگر جلوگیری می‌نماید.

تعامل چندبعدی رقبای منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران با چین عامل اصلی واگرایی در بالفعل کردن ظرفیت‌های ایران در رویکرد چین است. در دهه اخیر، تعامل چندبعدی در حوزه‌های مختلف بین چین و رقبای منطقه‌ای ایران شکل گرفته است که به دلیل همپوشانی حوزه‌های تعامل آن‌ها با حوزه‌های مزیت روابط تهران-پکن بر توسعه همکاری ایران و چین

27. India-Middle East-Europe Economic Corridor (IMEC)

28. I2U2 Group

تأثیر منفی گذاشته است؛ اگر چه تاکنون الگوی رفتاری پکن ایجاد توازن بین ایران و کشورهای منطقه بوده است، اما برخی از رقبای ایران تلاش نموده‌اند تا رویکرد متوازن چین با کشورهای منطقه را به نفع خود و به ضرر ایران تغییر دهند. به‌عنوان مثال جایگاه کشورهای خلیج فارس در بخش اقتصادی نسبت به ایران بیشتر است و این می‌تواند کفه توازن را به نفع آن‌ها و به ضرر ایران در سبب چین افزایش دهد. تعامل چندجانبه بین چین و کشورهای خلیج فارس می‌تواند زمینه برتری دولت‌های دیگر در سبب چین را تضعیف نماید. اگرچه از زاویه چین، در این بازی، بیشتر تضعیف برتری آمریکا در منطقه مدنظر است، اما از دید کشورهای خلیج فارس این توسعه همکاری می‌تواند منجر به تضعیف جایگاه ایران در سبب چین گردد. به‌عنوان مثال، سرمایه‌گذاری چین در گاز قطر در میدان گنبد شمالی است که میدان مشترک نفتی با ایران است. همچنین سرمایه‌گذاری پالایشگاهی از محورهای مشترک همکاری ایران و چین است که افزایش حجم سرمایه‌گذاری عربستان در این حوزه، پتانسیل ایران را در ظرف چین کاهش می‌دهد. در واقع، سرعت توسعه روابط میان چین و کشورهای عربی خلیج فارس در سال‌های اخیر، می‌تواند بر پتانسیل‌های گسترش روابط تهران-پکن، اثر منفی بر جای بگذارد. البته در وضعیت کنونی دیپلماسی فعال اقتصادی و سیاسی با چین و دیپلماسی فعال سیاسی با عربستان و دیگر کشورهای حاشیه خلیج فارس این مانع توسعه همکاری ایران و چین را به مقدر قابل توجهی برطرف نموده است.

علاوه بر این، برداشت و درک یکسانی از چگونگی رابطه ایران با چین در میان مدیران و سیاست‌گذاران کشور وجود ندارد. عدم تفاهم بین دستگاه تصمیم‌گیری از یک سو و عدم تمایل بدنه کارشناسی در ایران برای برقراری رابطه با چین از سوی دیگر بر روی تنظیم روابط بلندمدت راهبردی با چین تأثیر منفی گذاشته است. وجود چنین مانعی، تصمیم‌گیری نهایی و اجرایی سیاست‌گذاری را برای گسترش روابط با چین با مشکل مواجهه نموده است. این مسئله زمینه‌ساز اتخاذ راهبرد کوتاه‌مدت، مقطعی و تاکتیک محور شده و عدم شکل‌گیری روابط راهبردی ایران و چین را در پی داشته است.

۷. نتیجه‌گیری

در نگاه کلی چین برای تنظیم روابط سیاسی و اقتصادی خارجی با مناطق مختلف جهان رویکرد مشارکتی را در پیش گرفته است و در چارچوب نوع روابط با کشورهای دیگر را تنظیم می‌نماید.

ذیل نگرش مشارکت محور چین به جهان، منطقه غرب آسیا از اهمیت به سزایی برخوردار است. راهبرد مشارکت محور چین در غرب آسیا به صورت مشارکت دوجانبه و چندجانبه، مشارکت در چارچوب ابتکارت تعریف شده از سوی چین در حوزه های مختلف و مشارکت در حوزه های موضوعی تجارت، امنیت انرژی، سرمایه گذاری خارجی، حوزه های جدید در حال ظهور شامل؛ فناوری های نوین، اقتصاد دیجیتال، انرژی پاک است. مشارکت چین با کشورهای مختلف در حال گسترش است و این کشور تلاش می کند تا به نوعی از هر کدام از کشورها را در سبب سیاست خارجی خود حفظ نماید. در مجموع الگوی سیاست خارجی چین جهت مشارکت در منطقه غرب آسیا به صورت «همکاری متوازن»^{۲۹} و «همکاری دوتایی»^{۳۰} طرح ریزی شده است. در رویکرد چین نسبت به منطقه به ندرت «همکاری واحد»^{۳۱} مشاهده می شود.

رویکرد مشارکت محور چین در منطقه غرب آسیا در اشکال اقتصادی، سیاسی، امنیتی، فرهنگی توسعه پیدا کرده است. جنبه حضور اقتصادی چین در سه بعد تجارت، امنیت انرژی و سرمایه گذاری از سایر حوزه های عملکردی آن در منطقه غرب آسیا نمود بیشتری دارد. در امتداد مشارکت اقتصادی، مشارکت در سایر حوزه ها از جمله حوزه سیاسی-امنیتی و فرهنگی در حال افزایش است؛ به گونه ای که در دهه اخیر نموده های آن در روابط سیاسی، نظامی و فرهنگی منطقه مشهود است. باین حال در بحران های منطقه ای و مسائل امنیتی دخالت پکن همچنان محدود بوده و علی رغم پیشنهادهای برای حل منازعات منطقه ای، اما اقدام عملی جدی برای کنترل منازعات و اجرایی صلح انجام نداده است.

چین در چارچوب رویکرد مشارکت محور در قالب ابتکاراتی همچون؛ کمربند و راه، ابتکار جاده ابریشم دیجیتال، ابتکار جاده ابریشم سلامت، ابتکار توسعه جهانی، ابتکار امنیت جهانی برای تسهیل نفوذ این کشور در جهان به ویژه کشورهای غرب آسیا تلاش می کند. ایران در ابتکارت معرفی شده موصوف و سیاست های مشارکت محور چین در بخش اقتصادی و سیاسی چین نسبت به غرب آسیا جایگاه ویژه دارد و با تدوین برنامه های مشخص در حوزه های مختلف می توان نقش کشور را در راهبردهای کلان چین در منطقه غرب آسیا بهبود بخشید.

الزامات ساختاری و بازآرایی قدرت در نظم بین الملل از جمله فشارها و محدودیت های امریکا

29. Balanced Cooperation

30. Dual Cooperation

31. Single Cooperation

برای کاهش نقش چین در زنجیره ارزش جهانی موجب شده تا پکن عزم خود را برای گسترش همکاری نهادی، سیاسی، اقتصادی و فناوری با شرکای از جمله ایران جزم نماید. اصطلاح «دیپلماسی گرگ جنگجو»^{۳۲} به منظور قاطعیت و عزم چین برای توسعه همکاری با شرکا در همین راستا است. با عنایت به فشارهای سیاسی و اقتصادی طرف ثالث به ویژه ایالات متحده، بهره‌گیری از فرصت‌های راهبردی چین و ایران در قبال یکدیگر ضروری است. از آنجایی که مقامات هر دو کشور بر ضرورت حمایت از یکدیگر در چارچوب محورهای توسعه‌ای مشترک و چالش‌های مشترک اذعان کرده‌اند، ایران و چین می‌توانند مشارکت راهبردی را در سال‌های آینده ادامه دهند.

در این راستا، پیشنهاد این است جمهوری اسلامی ایران، برنامه‌های کلان و راهبردهای بلندمدت را در حوزه مختلف برای اثرگذاری مشخص و جزئی در سیاست‌های راهبردی کلان چین تدوین نمایند. با عنایت به اصول کلان راهبردها چین، ضروری است ایران در قالب چنین راهبردهای با چین همکاری نماید. اصول و ابعاد این ابتکارها با سیاست‌های جهانی ایران همسو است. به‌عنوان نمونه، ایران می‌تواند به‌عنوان بازیگر مؤثر در ابتکار توسعه جهانی و ابتکار امنیت جهانی چین نقش داشته باشد. در واقع ایران باید نقطه اشتراک خود را با هر یک از این ابتکارت و طرح‌ها پیدا کند و به‌صورت دقیق و جزئی نوع همکاری با آن‌ها را آغاز نماید. همچنین توسعه همکاری با چین در پروژه‌های راهبردی و حضور فعال و برنامه‌ریزی شده در رویکرد مشارکت محور سیاسی-امنیتی چین در منطقه مورد عنایت ویژه قرار گیرد و لازم است برای شکل‌دهی به روابط راهبردی با چین از تقلیل روابط ایران با چین به سطوح تاکتیکی پرهیز نمود.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

References

- Andersen, L. E. (2023). China and Iran Relations in the Context of the Changing World Order. In *China's Engagement with the Islamic Nations: A Clash or Collaboration of Modern Civilisation?* (pp. 79-97). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Bano, S., Asif, M., & Salih, M. H. B. (2025). China's Foreign Policy toward Iran: The Changing Landscape of Politics and Its Implication on the Middle East Power dynamics. *Social Science Review Archives*, 3(1), 2441-2449.
- Belal, K. (2020). China-Iran relations: Prospects and complexities. *Policy Perspectives*, 17(2), 47-66.
- Boni, F. (2023). Strategic partnerships and China's diplomacy in Europe: Insights from Italy. *The British Journal of Politics and International Relations*, 25(4), 740-757.
- Chen, J., Yang, X., Wang, M., & Su, M. (2023). Evolution of China's interaction with Middle Eastern countries under the Belt and Road Initiative. *Plos one*, 18(11), e0293426.
- Dazu, S. & Doshi, R. (2021). *The Long Game. China's Grand Strategy to Displace American Order*. New York: Oxford University Press, 2021, 459 Seiten.
- Dorj, H. (2025). China's Strategic Policy to Expand its Sphere of Influence in Central Asia. *The Fundamental and Applied Studies of the Islamic World*, 7(3), 202-234. doi: 10.22034/fasiw.2025.481429.1389. [In Persian]
- Ehteshami, A., Houghton, B., Rasheed, A., & Wang, D. (2023). China and the Arab Region: Dynamics of Engagement. In *China's Engagement with the Islamic Nations: A Clash or Collaboration of Modern Civilisation?* (pp. 1-19). Cham: Springer Nature Switzerland.
- EIA. (2024). China Country Analysis Brief. At: https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/China/pdf/china-2023.pdf, 2024/11/01.

- Fulton, J. (2019). China's changing role in the Middle East. Atlantic Council, At: https://www.atlanticcouncil.org/wpcontent/uploads/2019/06/Chinas_Changing_Role_in_the_Middle_East.pdf, 2019/06/01.
- Gadzala Tirziu, A. (2024). China's strategic evolution in the Middle East: From oil to security, GRC, Available at: China's strategic evolution in the Middle East: From oil to security, 2024/07/04.
- Garlick, J. (2023). China's Hedged Economic Diplomacy in Saudi Arabia and Iran: A Strategy of Risk Mitigation. In China's Engagement with the Islamic Nations: A Clash or Collaboration of Modern Civilisation? (pp. 117-136). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Garlick, J., & Havlová, R. (2020). China's "Belt and Road" economic diplomacy in the persian gulf: Strategic Hedging amidst Saudi-Iranian Regional Rivalry. *Journal of Current Chinese Affairs*, 49(1), 82-105.
- Gerstl, A. (2022). Hedging strategies in Southeast Asia: ASEAN, Malaysia, the Philippines, and Vietnam and their relations with China. Routledge.
- Ghorbani, V., Pakdel Majd, M., & Alioour, M. (2021). An Analysis of China's Military Diplomacy towards Iran. *Iranian Review of Foreign Affairs*, 12(33), 279-305.
- Goodman, p. (2024). As Trump Threatens a Wider Trade War, the U.S. Confronts a Changed China. *The New York Times*, at: <https://www.nytimes.com/2024/11/11/business/trump-china-trade-war.html>, 2024/11/11.
- Kennedy, S. (2024). How America's War on Chinese Tech Backfired. *Foreign Affairs*, at: <https://www.foreignaffairs.com/united-states/how-americas-war-chinese-tech-backfired>, 2024/11/26.
- Keshvarian Azad, M., & Jolani, M. (2023). The "Health Silk Road" Initiative: planning China's influence in global health governance. *Journal of Political And International Research*, 15(55), pp.114-. [In Persian]
- Keynoush, B. (2022). Iran's renewed focus on shared gas fields. *Middle East*

- Institute, at: <https://www.mei.edu/publications/irans-renewed-focus-shared-gas-fields>, 2022/05/12.
- Lake, D. A. Martin, L. L., & Risse, T. (2021). Challenges to the liberal order: Reflections on international organization. *International organization*, 75(2), 225-257.
- Layla, A. (2024). Opportunities and Limits of the China-Arab States Cooperation Forum, Gulf Research Center, Available at: <https://www.grc.net/single-commentary/167>, 2024/06/06.
- Mastro, O. S. (2022). Chinese Grand Strategy In John Baylis, James J. Wirtz, Jeanne L. Johnson (eds), *Strategy in the Contemporary World*. 7th edition, Oxford University Press.
- McConnell, F., & Woon, C. Y. (2023). Mapping Chinese Diplomacy: Relational contradictions and spatial tensions. *Geopolitics*, 28(2), 593-618.
- Moonakal, N.A. (2022). The impact and implications of China's growing influence in the Middle East. *The Diplomat*. at: <https://thediplomat.com/2022/07/the-impact-and-implications-of-chinas-growing-influence-in-the-middle-east/>, 2022/07/09.
- Nadia, H. (2023). Chinese military naval bases in Africa and US-Indian naval influence around the world, *Modern Diplomacy*, Available at: <https://moderndiplomacy.eu/2023/07/31/chinese-military-naval-bases-in-africa-and-us-indian-naval-influence-around-the-world/>, 2023/06/31.
- Nazarzadeh, H. , Bakhshi Ardistani, A. and Tohidfam, M. (2024). The Position of Iran in China's Foreign Policy in the Light of its Middle East Policy. *Geopolitics Quarterly*, 20(1), 169-192. doi: 10.22034/igq.2024.174122. [In Persian]
- Pascal, A. (2023). China's new Global Security Initiative: a rising power spreads its wings, *Peace Research Institute Frankfurt*, available at: <https://blog.prif.org/2023/03/02/chinas-new-global-security-initiative-a-rising-power-spreads-its-wings/>, 2023/02/03.

- Przychodniak, M. (2024). China Embracing a Global South Strategy. PISM, at: <https://pism.pl/publications/china-embracing-a-global-south-strategy,2024/03/26>.
- Raisina, D. (2023). China's expanding tech lead through Digital Silk Road, ORF, Available at: <http://20.244.136.131/expert-speak/chinas-expanding-tech-lead-through-digital-silk-road>, 2023/06/23.
- Shabanzadeh,, I., Ghafarizadeh,, M. and Asiyaban,O. (2024). China's power and its strategy in West Asia. The Fundamental and Applied Studies of the Islamic World, 6(2), 129-165. doi: 10.22034/fasiw.2024.433719.1315. [In Persian]
- SCMP. (2024). China's foreign investment is falling. Will a second Trump presidency deal a heavier blow?, at: <https://www.scmp.com/economy/global-economy/article/3288927/chinas-foreign-investment-falling-will-second-trump-presidency-deal-heavier-blow>, 2024/12/02.
- Segev, H. (2021). China and Iran: Resurging Defense Cooperation?. Institute for National Security Studies (INSS), Special Publication.
- Shariati, S. and Torki, H. (2024). Comparing Iran and China's Approach to International Power Transition Process. International Studies Journal (ISJ), 21(2), 75-95. doi: 10.22034/isj.2024.417168.2075. [In Persian]
- Stanzel, A. (2022). China's path to geopolitics: Case study on China's Iran policy at the intersection of regional interests and global power rivalry.
- Taheri, E., Mirhosseini, M. M., & Baghshahi, N. (2021). Iran and China's Foreign Policy Strategy in Eurasia. Iranian Review of Foreign Affairs, 12(34), 437-463.
- Wooley, A & Zhang, S. (2023). Beijing Is Going Places—and Building Naval Bases, Foreign Policy, Available at: <https://foreignpolicy.com/2023/07/27/china-military-naval-bases-plan-infrastructure/>, 2023/07/27.
- Yaryan, A., Salehifarsani, A. and Abolfazli Karizi, H. (2023). Iran's position in Chi-

na's foreign policy. Iranian Research letter of International Politics, 12(1), 655-679. doi: 10.22067/irlip.2023.75934.1262. [In Persian]

Yee V, Fassihi F. (2022). Out of reach dreams in a sickly economy provoke the rage in Iran. The New York Times. At: <https://www.nytimes.com/2022/10/02/world/middleeast/iran-protests-economy.html>, 2022/10/12.

Yellinek R. (2023). How Confucius institutes in the Arab world shape positive perceptions of China. The Jamestown Foundation. At: <https://jamestown.org/program/how-confucius-institutes-in-the-arab-world-shape-positive-perceptions-of-china>.

Yumul, J & Han Y. (2022). «China and GCC countries committed for the long haul», China daily, , Available at: <https://www.chinadaily.com.cn/a/202212/10/WS639461d1a31057c47eba3c22.html>, 2022/12/10.

Zhang C, Xiao C. (2019). China's New Role in the Region of the Middle East: A Policy Debate. Pacific Focus, 34(2), 256-283.